

El lleure i els parcs naturals a les comarques gironines

Josep Gordi i Serrat

Resulta força evident que els parcs naturals i nacionals són espais dotats d'un gran atractiu paisatgístic, que a més a més, apareixen en guies i catàlegs nacionals i internacionals, essent, en conseqüència, un clar recurs turístic. Aquesta afirmació resta clarament contrastada amb la xifra de 20 milions de persones que van visitar els parcs nacionals europeus (1) el 1980 i la mitjana de freqüentació que té Catalunya que s'acosta al mig milió de persones, encara que aquesta dada resulta equívoca, ja que hi ha grans diferències entre els parcs; per exemple, mentre el Montseny rep una mitjana anual d'un milió i mig de visitants, els Aiguamolls de l'Empordà i la zona volcànica de la Garrotxa només estan per sobre els cent mil (2). Davant d'aquestes dades és evident que cal harmonitzar la protecció amb la freqüen-

ciació. Per aconseguir aquest equilibri, seria molt útil establir, pel que fa al nombre de visitants dels espais naturals protegits, el seu ús òptim. L'element bàsic que ha de condicionar o limitar la freqüentació és el medi físic, sobretot quan estem davant d'ecosistemes fràgils, com en el cas dels Aiguamolls de l'Empordà. En aquest punt cal recordar els postulats de l'Estratègia Mundial per a la Conservació (3):

- Mantenir els processos ecològics essencials, mitjançant la creació d'una xarxa d'espais naturals protegits, que sigui una mostra completa de la diversitat dels ecosistemes de la nació.

- Preservar la diversitat genètica, o sigui, protegir les espècies.

- Assegurar l'aprofitament sostenible de les espècies i ecosistemes, a partir d'una gestió racional dels recursos naturals i d'una ocupació planificada de l'espai.

*La fageda d'en Jordà.
A la dreta,
el cap de Creus*

Aquest aprofitament òptim implica establir diferents nivells de freqüentació en les diverses àrees del parc. Aquesta zonificació pot anar des d'àrees preparades per a un esbarjo intens, o sigui, amb zona d'aparcament, jocs per a infants, àrea de picnic..., fins a les reserves naturals on caldria restringir o fins i tot evitar la freqüentació. Un exemple de zonificació el trobem en el Pla Especial d'Ordenació i Protecció del Medi Natural de Collserola, en què en funció de la naturalitat i l'ús s'estableixen tres zones:

– Zona natural, que té com a objectiu protegir i desenvolupar el bosc mediterrani, que és el predominant en aquestes àrees. En conseqüència, com que cal aconseguir un bosc tranquil i silenciós, refugi per a la fauna, la passejada a peu n'ha de ser l'ús principal.

– Zona seminatural i agrícola. Aquestes dues àrees poden rebre un esbarjo més intens. El pla defineix que en aquestes zones poden existir àrees singulars, en les quals es preveu una utilització superior per part dels visitants.

Activitats d'esbarjo en els parcs

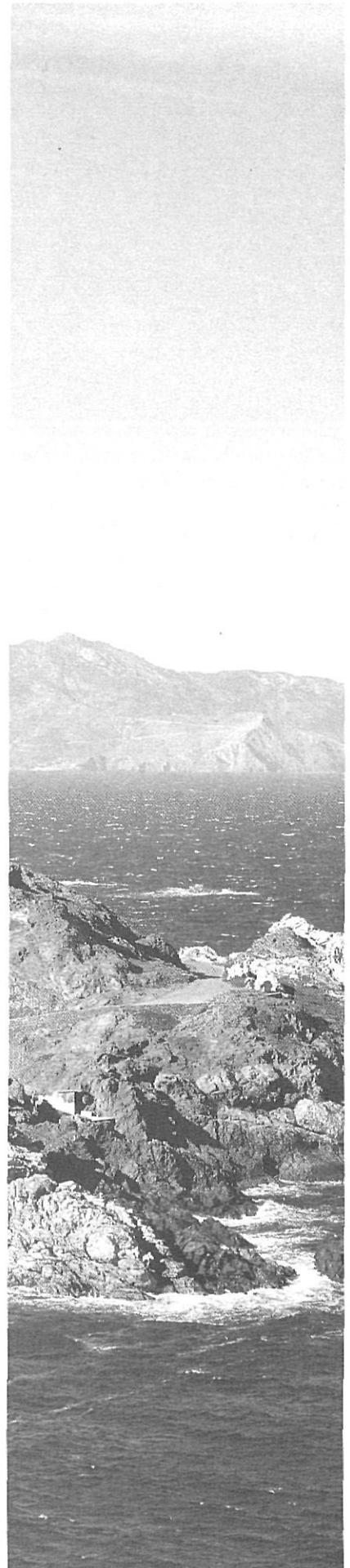
Dins d'un parc natural es poden dur a terme moltes activitats relacionades amb l'esbarjo. Primer caldria explicar la diferenciació entre l'anomenat lleure passiu i l'actiu, ja que mentre el primer implica anar al parc sense tenir-hi un objectiu clarament relacionat amb el parc, com pot ser anar a passejar o a menjar; el segon intenta, mitjançant la visita, comprendre algun dels aspectes naturals o culturals que caracteritzen el parc a partir d'utilitzar algun dels seus equipaments, seguir algun itinerari o fer una visita guiada. Un cop feta aquesta aclaració, que serveix per indicar que els parcs naturals haurien d'estar destinats, sobretot, a activitats de lleure actiu relacionades amb l'educació ambiental i que, d'altra part, hauria d'existir una xarxa d'espais naturals preparada per atendre el lleure passiu, tal com s'explicarà en el tercer apartat.

Retornant a les activitats d'esbarjo en els parcs, en primer lloc cal indicar que aquests espais, sobretot els muntanyosos, tenen una llarga tradi-

ció dins l'excursionisme, tal com ho demostra l'abundant bibliografia de guies de muntanya o la xarxa de refugis, que serveix de suport per aquest tipus d'activitats; tal com passa en el Parc Natural del Cadí-Moixeró. A part de l'excursionisme els parcs també han de facilitar itineraris més curts que permetin conèixer, a peu, amb bicicleta o a cavall diferents aspectes naturals o culturals del parc. Aquests itineraris haurien d'estar senyalitzats i a la vegada els visitants haurien de poder disposar de guies explicatives i servei de monitors. Un tercer grup d'activitats que es poden dur a terme en els parcs són les relacionades amb els equipaments que s'hi ofereixen, des de museus, audiovisuals i aules de natura. Tal com es desprèn d'aquest conjunt d'activitats, la informació és un element de primer ordre, ja sigui per al conductor per tal d'orientar-se dins del parc, com per al visitant a peu, que ha de trobar tot un conjunt d'elements informatius, com itineraris senyalitzats, la toponímia de fonts i masies, miradors amb plafons explicatius del relleu o de les principals espècies vegetals i animals, que han de servir per tal que la persona aconseguixi el que s'anomena «sentit de lloc», que permetrà que el parc sigui una mica més seu i que els principis cívics i medioambientals restin més arrelats.

Com que els parcs naturals tenen un doble objectiu (conservar els ecosistemes naturals i permetre un creixement sostenible de les poblacions locals a partir de les activitats tradicionals), cal que els beneficis de la freqüentació repercuteixin en les poblacions locals, ja sigui mitjançant l'oferta d'allotjament en habitatges tradicionals o també a partir de la promoció i venda de productes agrícoles o artesanals locals.

El perill del turisme en els espais naturals protegits és la massificació, l'accés indiscriminat i a vegades la pressió urbanitzadora sobre les àrees perifèriques del parc. Totes dues situacions poden portar a la degradació dels ecosistemes, situació que cal evitar en tot moment. Per tant, cal establir mesures limitadores al pas de vehicles, ubicar encertadament els equipaments i vigilar l'acompliment de les normes del parc.

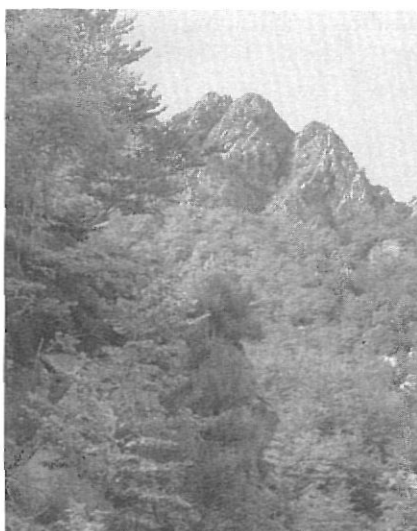

La jerarquització del lleure en els espais naturals

Des de sempre hi ha hagut una tradició de passar certes diades enmig de la natura, tal com passava en els aplecs o peregrinatges a ermites o santuaris, que també tenien un to festiu i gastronòmic i que normalment es mantenen en l'actualitat. Però des dels anys seixanta, amb la generalització de l'automòbil i el creixement urbà, el desplaçament de les persones als espais naturals és molt més comú en la major part dels caps de setmana de l'any, per tal de respirar aire pur, passejar entre boscos i camps..., és a dir, aconseguir una certa «sensació de natura» que la ciutat, malgrat els seus parcs i jardins, no pot oferir.

Aquest lleure generalitzat sobre el medi natural, com ho són els picnics improvisats sota qualsevol bosc on s'hi arribi amb cotxe, l'acampada lliure, el trial o motocros i fins i tot els horts marginals que apareixen al costat de qualsevol riera o vessant erm del costat d'una ciutat, ha provocat importants degradacions, tal com es pot comprovar amb l'augment dels incendis, l'abandonament de deixalles, la desaparició de fonts, espècies animals,...

És inqüestionable que els ciutadans tenen dret a aquest lleure sobre espais naturals. Ara bé, cal desenvolupar el civisme i el respecte cap a la natura, conjuntament amb una bona planificació d'aquest lleure, per tal d'evitar les actuals i contínues degradacions. Aquesta planificació, per tal de ser efectiva, hauria de ser a tres nivells, que corresponen als tres esglaons de

El Montseny

l'administració: el municipal, el comarcal i el nacional.

El primer nivell el formarien els parcs municipals, entenent com a tals els formats sobre la base d'espais naturals existents, i per tant, cal excloure els jardins o parcs creats per l'home. Aquests parcs protegirien petites àrees d'interès natural o simplement paisatgístic, tenint especial cura de les més properes a la ciutat. L'Ajuntament hauria de ser el principal impulsor i gestor. Aquests parcs han de tenir àrees preparades per rebre una intensa freqüentació. Per tant, hi ha d'haver aparcaments, camins senyalitzats, indrets per jugar els infants, zona de picnic.

Els parcs comarcals serien espais naturals d'àmbit mitjà o reduït d'important interès paisatgístic. El Consell Comarcal podria ser la institu-

ció encarregada de impulsar aquests parcs. L'objectiu seria la conservació d'espais naturals i l'existència d'àrees d'esbarjo intenses dins dels parcs, tot seguint el model del parc municipal.

Els parcs naturals són els únics que tenen una tipologia jurídica. Els objectius d'aquests parcs són mantenir un equilibri entre les activitats de l'home i els recursos naturals i crear espais que ofereixin un marc per a l'educació ambiental, el lleure i la recerca. Si funcionés una bona xarxa de parcs municipals i comarcals, es produiria una veritable descongestió de visitants en els parcs naturals, fet que permetria que aquests es dediquessin, sobretot, a l'educació ambiental i la recerca.

Els parcs naturals actuals i futurs

Seguidament presentem una breu evolució històrica dels espais naturals protegits. A partir de la Llei estatal 15/1975 d'espais naturals, es van declarar els quatre parcs naturals existents. El primer de tots va ser el de la zona volcànica de la Garrotxa, segons Llei 2/1982, després d'una llarga reivindicació iniciada el 1976 amb la formació de la Comissió Promotora per a la Protecció de la Zona Volcànica, que apareix en resposta a l'accelerat procés degradador de l'àrea i que va dur a terme diverses campanyes populars per sensibilitzar les institucions sobre la necessitat de protegir aquesta àrea. En segon lloc es va crear el Parc Natural dels Aiguamolls de l'Empordà, després que, a finals dels setanta, s'iniciessin tot un seguit de movilitzacions per a la defen-

Les Gavarres

Passeig per la fageda

sa d'aquesta zona, per mitjà de la Llei 21/1983 que declarava els aiguamolls com a Paratge Natural d'Interès, però després de l'aprovació de la Llei catalana 12/1985 d'espais naturals va rebre la denominació de Parc Natural. El tercer parc va ser el del Cadí-Moixeró, creat a partir del Decret 353/1983. Cal assenyalar que aquest parc està a cavall de les comarques de la Cerdanya i del Berguedà, tenint la seva seu a Bagà (Berguedà). I el quart és el del Montseny, que va ser creat a partir d'un Pla Especial del 1977 de la Diputació de Barcelona, encara que el 1987 el Parlament de Catalunya el va reclassificar com a Parc Natural. D'aquest parc, només un sector pertany a la comarca de la Selva.

El 1985 el Parlament de Catalunya aprova la Llei 12/1985 d'Espais Naturals, a partir de la qual es van reclassificar, tal com s'ha dit, alguns espais.

Aquesta llei estableix la necessitat de redactar un inventari d'espais naturals per protegir, anomenat PEIN (Pla d'Espais d'Interès Natural). Aquest Pla, acabat el 1990 i pendent de la seva aprovació definitiva pel Consell Executiu de la Generalitat de Catalunya preveu protegir 143 espais del conjunt de Catalunya, indicant de cadascun la seva justificació, delimitació, mesures protectores,...

Pel que fa a les comarques gironines el PEIN preveu protegir 35 espais, essent l'Alt i Baix Empordà i la Garrotxa les comarques amb major extensió protegida. Aquests espais, un cop s'aprovi el Pla, seran qualificats com a sòl no urbanitzable i estaran sotmesos a tot un seguit de limitacions, com la restricció a la lliure circulació de vehicles, la regulació de les competicions esportives,... Pel que fa als parcs naturals i

nacionals, el PEIN preveu la creació d'un nou parc nacional, que comprendria les capçaleres del Ter i del Freser i de dos nous parcs naturals, el de les Gavarres i el de l'Alta Garrotxa, tots dos, llargament reivindicats.

Josep Gordí. Departament de Geografia.
Universitat de Girona.

NOTES

- (1) RICHEZ, G. «Le tourisme dans les Parcs Nationaux», *Rev. Problems of Tourism*, núm. 1, Warsaw, 1987.
- (2) GORDÍ, J. «La freqüentació dels parcs naturals a Catalunya», *Memòria de recerca del Màster d'Estudis Regionals, Urbans i Metropolitans*, (Inèdit), Dept. d'Economia Aplicada, Universitat Autònoma de Barcelona, 1991.
- (3) BOU, J. «Reflexions a l'entorn de la conservació dels sistemes naturals a Catalunya»,

Els Aiguamolls de l'Empordà

